

Лекція 3

ФІЗІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВТОМИ ТА ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

Вовканич Л.С., 2020/2021 н.р.

План

1. Сучасне уявлення про втоми, теорії втоми. Фази розвитку втоми. Біологічне значення втоми.
2. Роль функціональних змін у ЦНС у розвитку втоми.
3. Роль змін функціонального стану нервово-м'язового апарату у розвитку втоми.
4. Роль змін у функціонуванні вегетативних систем організму у розвитку втоми.
5. Особливості розвитку втоми при м'язовій роботі різного характеру.

**1. СУЧАСНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО ВТОМУ,
ТЕОРІЇ ВТОМИ.
ФАЗИ РОЗВИТКУ ВТОМИ.
БІОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ВТОМИ.**

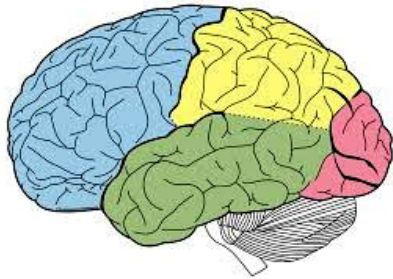

Втома - це тимчасовий фізіологічний стан організму,
що **виникає** в результаті розумової або фізичної діяльності і **супроводжується** зниженням працездатності, порушенням координації рухових і вегетативних функцій та суб'єктивним відчуттям втоми.

Групи теорій втоми

Центральні

(І.М.Сєченов, 1903 р.)

Периферичні

Виснаження (АТФ, КрФ, Глікоген) М.Шифф, 1868 р.

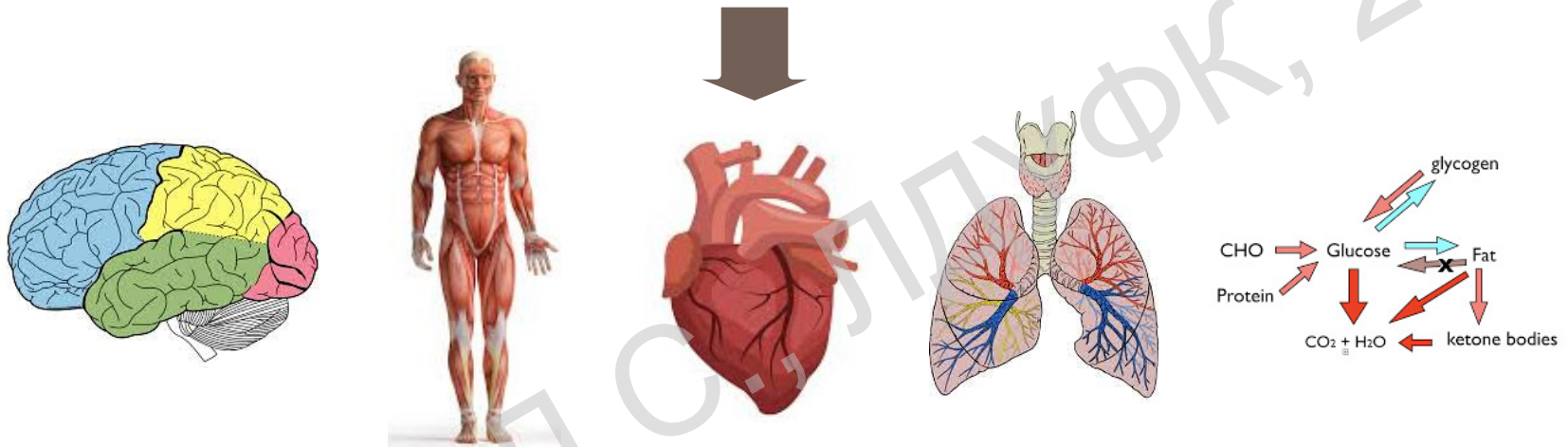
Засмічення (АДФ, молочна к-та) Е. Пфлюгер, 1872 р.

Отруєння (аміак, кенотоксини) В. Вейхард, 1912 р.

Задущення М. Ферворн, 1903

Комплексність явища втоми

Втома

Провідна система

Первинне погіршення

Вторинне погіршення

Провідний механізм втоми

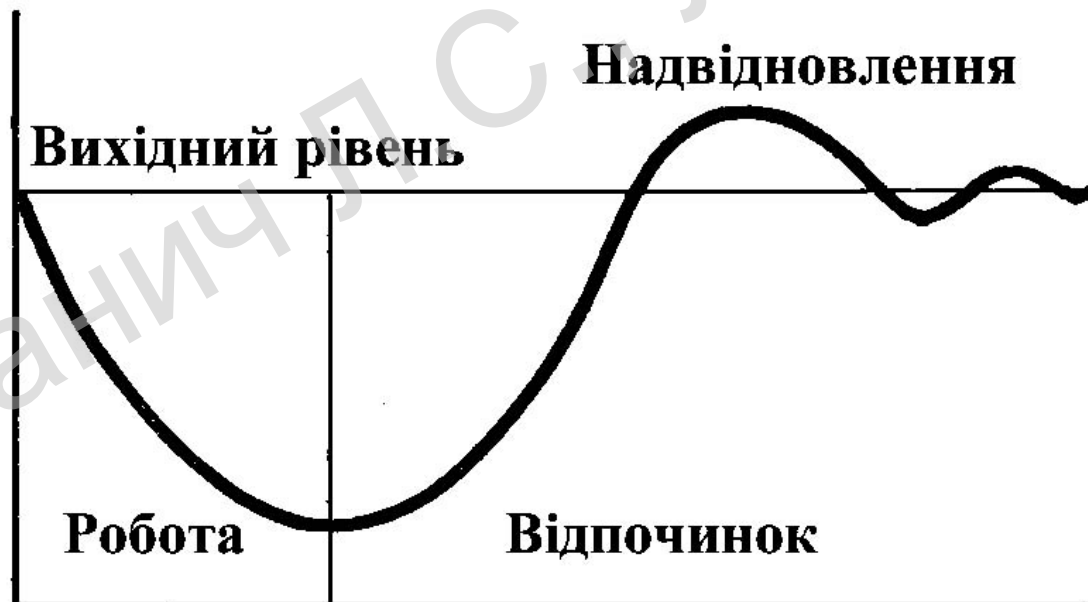
Фази розвитку втоми

Прихована (компенсована)	<i>Зміни координації рухових і вегетативних функцій</i>
Явна (декомпенсована)	Порушення координації та <u><i>зниження працездатності</i></u>
Відмова від роботи	Зміни в організмі <i>критичні</i> , але зворотні
Смерть від втоми	Зміни в організмі <i>незворотні</i>

Фізіологічне значення втоми

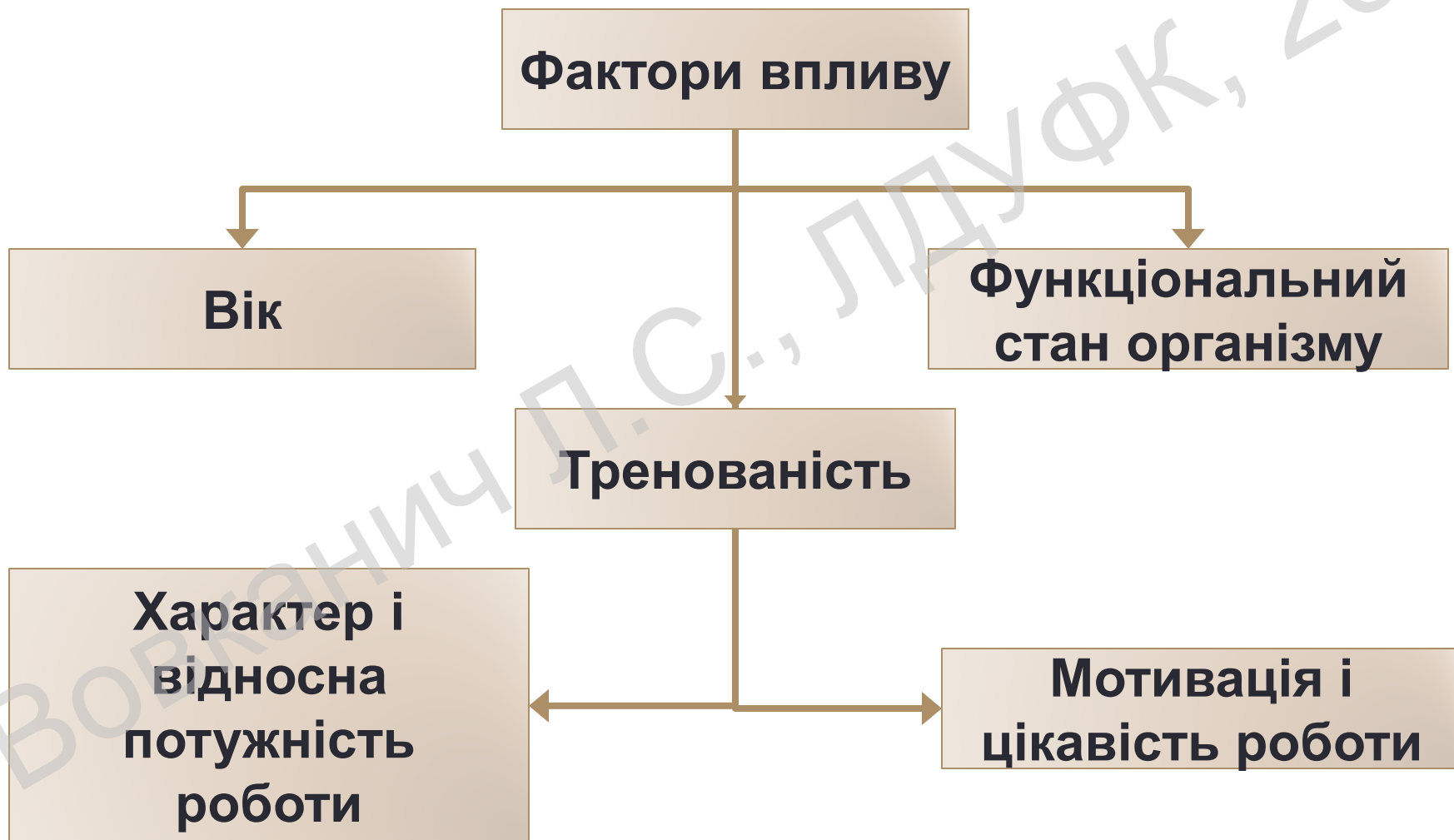
Захист від
перевтоми

Стимуляція
процесів
відновлення

Основні чинники, що впливають на розвиток втоми

Прояви втоми

Зовнішні

- порушення координації рухів
- зниження темпу виконання вправи
- надмірна пітливість
- різке почервоніння шкіри
- задишка

Внутрішні

- зниженні показників діяльності органа чи системи
- підвищенні рівня мобілізації функціональних резервів
- зменшенні ефективності функціонування органа чи системи

2. РОЛЬ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН У ЦНС У РОЗВИТКУ ВТОМИ

Втома ЦНС

Первинна

(механізм позамежного гальмування при тривалій чи напруженій роботі)

Вторинна

(гіпоксія, гіпертермія, гіпоглікемія, рН, дегідратація, зміни водно-сольового балансу, концентрації гормонів тощо)

Ознаки: порушення у координації функцій організму (рухових та вегетативних), виникнення відчуття втоми (*втомленість*)

Прояви втоми ЦНС

- Збільшення ЛЧРР
- Погіршення координації рухів
- Ослаблення умовних рефлексів
- Погіршення реалізації нових, складних навиків
- Зменшення часу статичного балансування
- Збільшення реобазису і хронаксії
- Наростання тремору кінцівок

3. РОЛЬ ЗМІН ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ НЕРВОВО-М'ЯЗОВОГО АПАРАТУ У РОЗВИТКУ ВТОМИ

Втома нервово-м'язового апарату

Первинна

(зміни у скоротливому апараті, нервово-м'язових синапсах, системі електромеханічного спряження м'язових волокон)

Виснаження

Забруднення

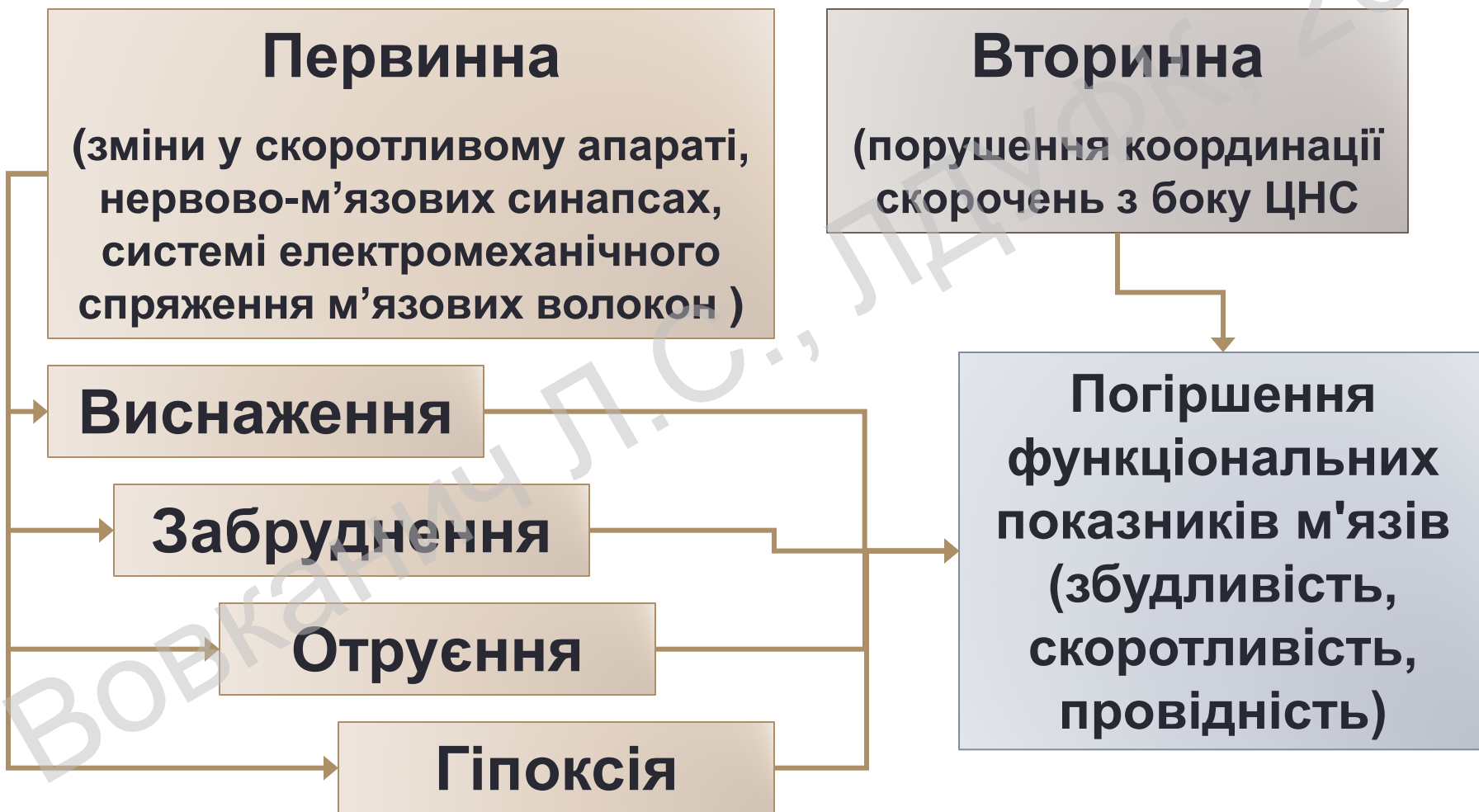
Отруєння

Гіпоксія

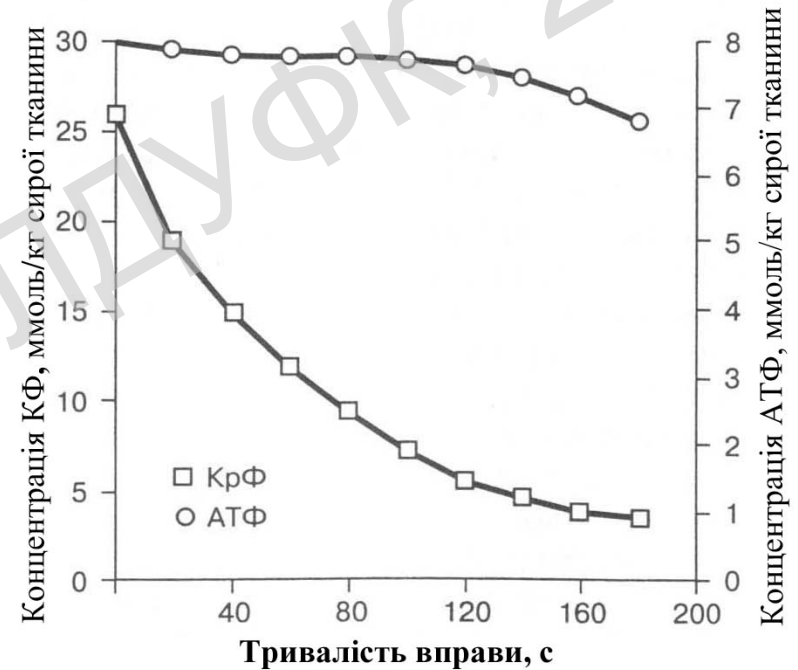
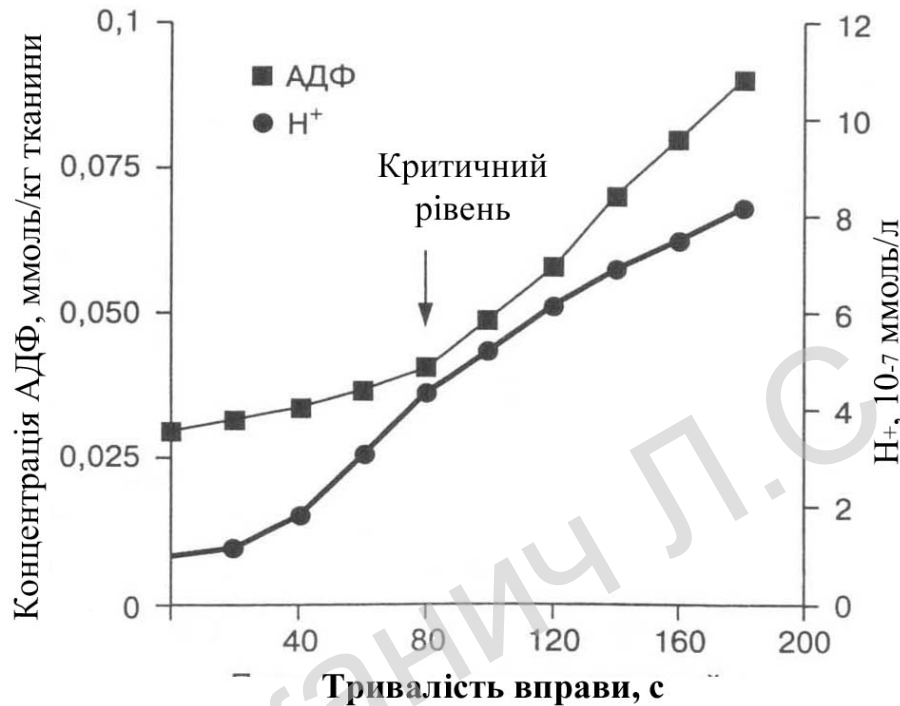
Вторинна

(порушення координації скорочень з боку ЦНС)

Погіршення функціональних показників м'язів (збудливість, скоротливість, провідність)

Прояви «забруднення» і «виснаження» у м'язовій системі при роботі різної потужності

Максимальна і субмаксимальна потужність

Прояви втоми нервово-м'язового апарату

- Знижується сила скорочень (метод - динамометрія)
- Знижується швидкість розслаблення м'язів (метод - ЕМГ)
- Знижується збудливість (реобаза, хронаксія, метод - хронаксиметрія)
- Знижується коефіцієнт корисної дії м'язів (метод – ергографія)
- Зменшується амплітуда тону м'язів, збільшується тонус спокою, може розвинути *контрактура* (метод - міотонометрія).
- Погіршується внутрі- і міжмязева координація, збільшується амплітуда електричної активності, вона стає несинхронною (метод - ЕМГ).

4. РОЛЬ ЗМІН У ФУНКЦІОНУВАННІ ВЕГЕТАТИВНИХ СИСТЕМ ОРГАНІЗМУ У РОЗВИТКУ ВТОМИ

Втома вегетативних систем

Первинна

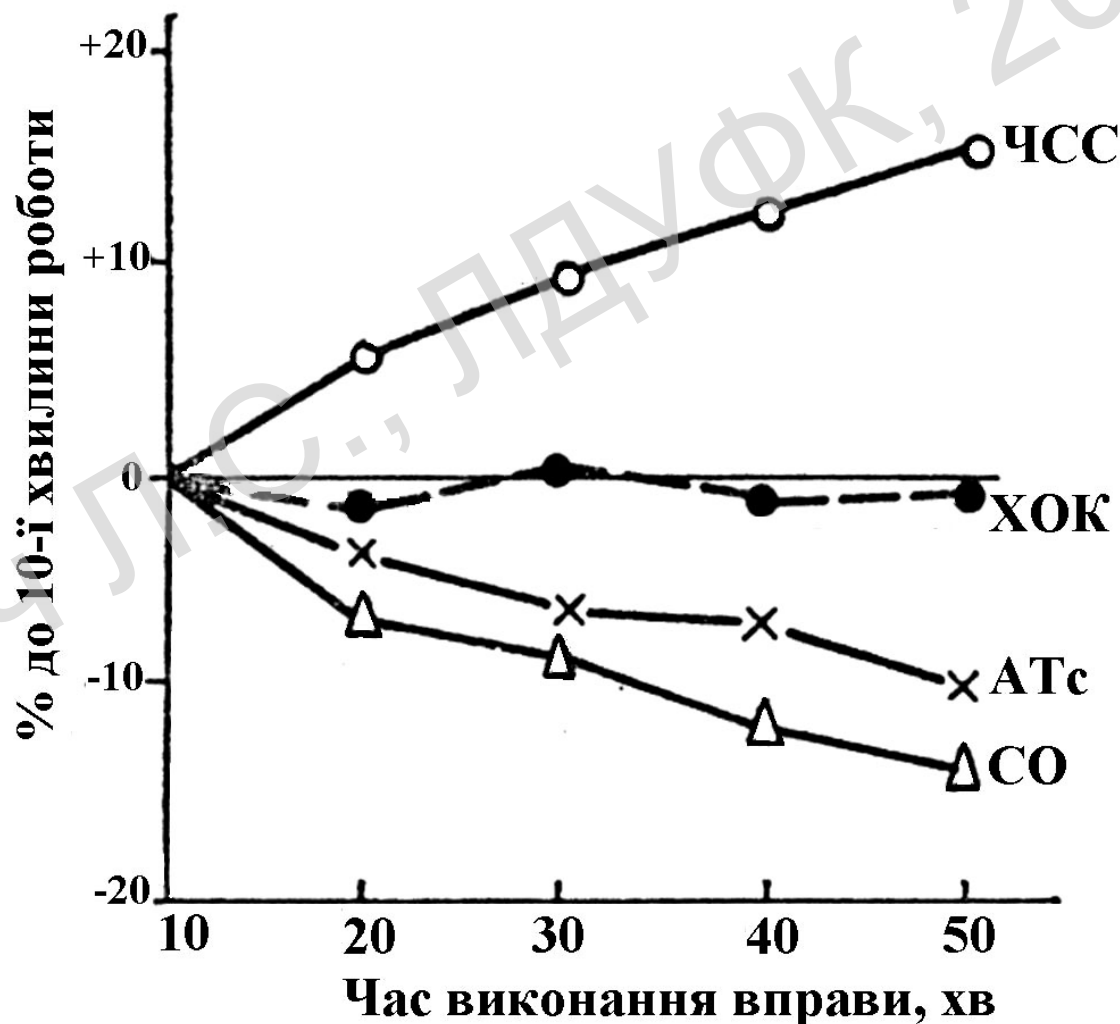
(погіршення діяльності
внаслідок посиленого
функціонування)

Вторинна

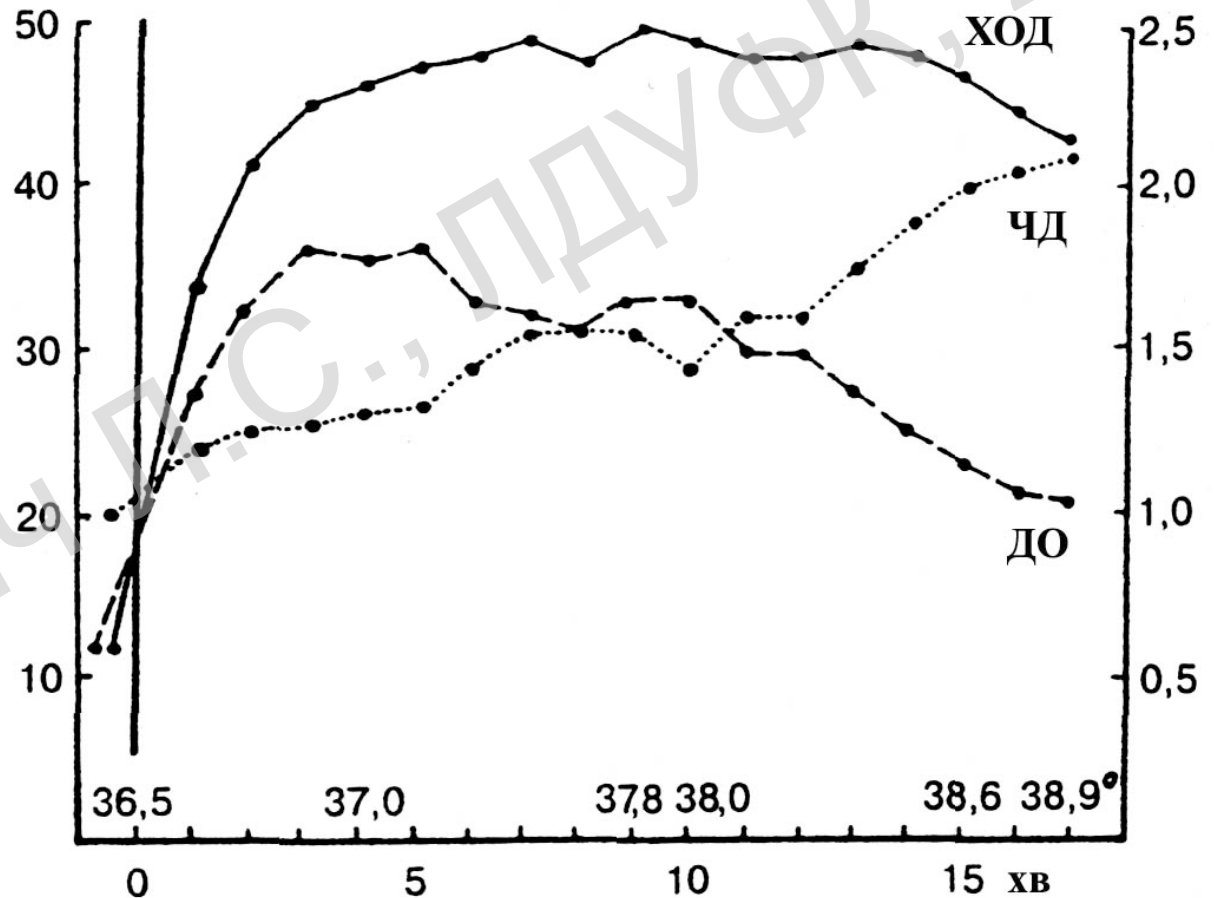
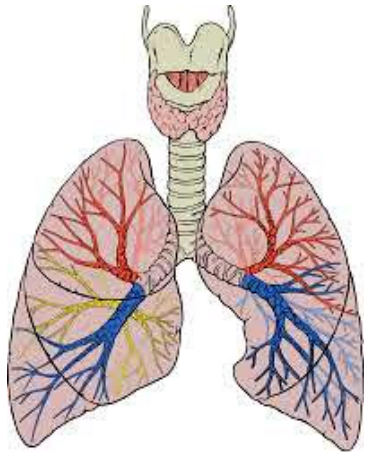
(порушення координації
діяльності з боку ЦНС)

Порушення у координації вегетативних функцій
організму, порушення енергозабезпечення
мязової діяльності

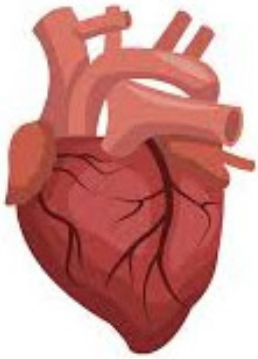
“Дрейф” показників серцево-судинної системи під час розвитку втоми

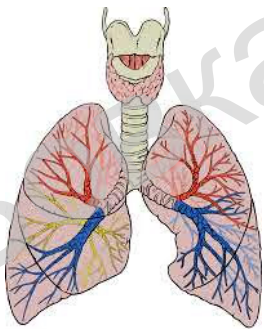
“Дрейф” показників дихальної системи під час розвитку втоми

Прояви втоми серцево-судинної і дихальної систем

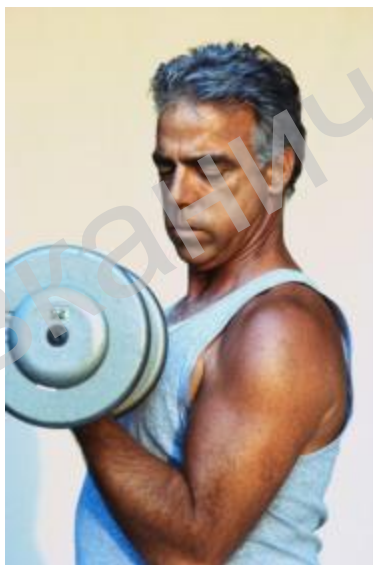
- різке підвищення ЧСС
- зменшення CO і ХОК
- зниження АТд (феномен «нескінченного тону»)
- атипова відповідь на функціональні проби
- зміни ЕКГ – зменшення висоти зубця Т, збільшення тривалості електричної систоли, погіршення провідності, екстрасистоля.
- зміни тону судин (зокрема шкіри)

- висока частота дихання при одночасному зменшенні ДО і ХОД
- зменшення ЖЕЛ
- скорочення часу проб Штанге та Генчи

4. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВТОМИ ПРИ М'ЯЗОВІЙ РОБОТІ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ПОТУЖНОСТІ

Основні механізми розвитку втоми під час циклічних вправ різної потужності

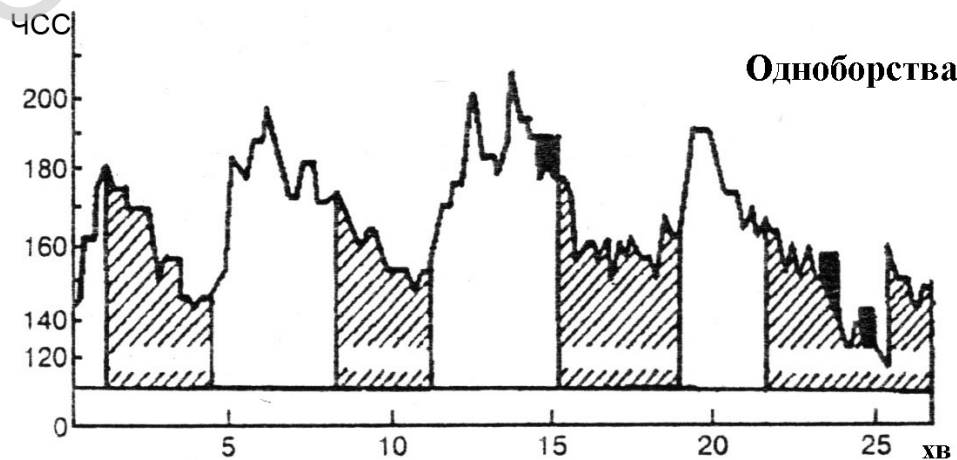
Зона потужності	Провідні механізми розвитку втоми
Максимальна	<i>Втома ЦНС і нервово-м'язового апарату (<u>виснаження КФ</u>, <u>забруднення АДФ</u>, <u>гіпоксія</u>)</i>
Субмаксимальна	<i>Втома ЦНС, нервово-м'язового апарату (<u>забруднення молочною кислотою</u>, <u>гіпоксія</u>), зміни гомеостазу (рН)</i>
Велика	<i>Втома вегетативних систем, <u>виснаження запасів глікогену у м'язах</u>, <u>забруднення молочною кислотою</u>.</i>
Помірна	<i>Те саме, а також зневоднення, гіпертермія, порушення водно-сольового балансу, <u>отруєння продуктами розпаду білків (сечовина)</u>, <u>втома ЦНС</u>, <u>виснаження запасів глікогену у печінці</u>.</i>

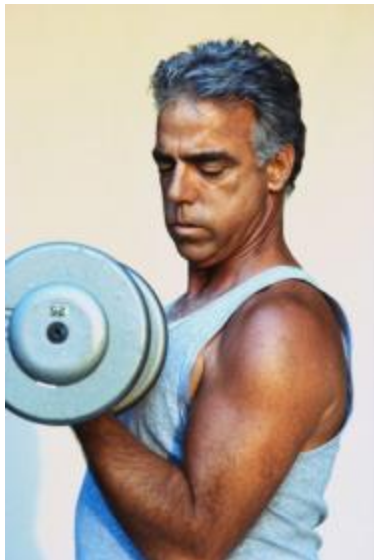
Особливості розвитку втоми під час ситуаційних вправ

- втома сенсорних систем,
- втома вищих відділів ЦНС,
- механізми, що відповідають втомі циклічних вправ відповідної тривалості

Особливості розвитку втоми під час ациклічних вправ різного характеру

Силові та швидкісно-силові:

- зміна функціонального стану м'язів,
- вплив статичних зусиль

Прицільні та вправи із складною координацією рухів:

- зміна функціонального стану м'язів,
- втома ЦНС

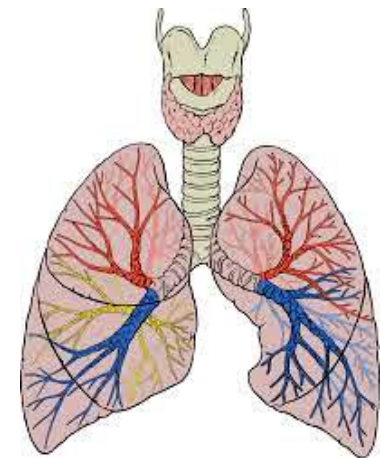
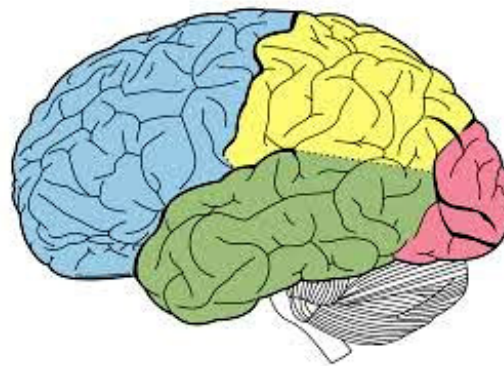
Класифікація статичних зусиль та особливості їхнього впливу на організм людини

Локальні

Регіональні

Глобальні

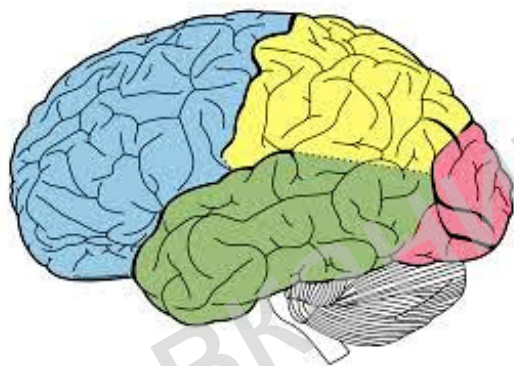
Малої, середньої і великої потужності

Особливості впливу важких глобальних статичних зусиль на фізіологічні системи

ЦНС

(швидкий розвиток позамежного гальмування)

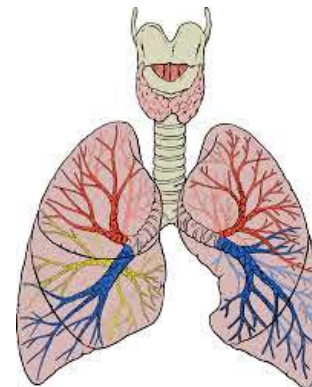
М'язи

(тетанічні скорочення, зростання периферичного опору, порушення кровопостачання, гіпоксія)

Вегетативні системи

(зменшення венозного притоку, різке зростання тиску, утруднення роботи дихальної системи)

Феномен Ліндгарда-Верещагіна

